

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.В.Докучасва

ФАКУЛЬТЕТ ЗАХИСТУ РОСЛИН

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

докт .с.г. наук _____В.В. Дегтярьов

„_____” _____ 2016 р.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
КОМПЛЕКС**

дисципліни
ФІЛОСОФІЯ

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)
Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 – Економіка
Форма навчання денна та заочна

Харків 2016

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і
науки, молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384
(у редакції наказу Міністерства
освіти і науки України
від 05 червня 2013 року № 683)
Форма № Н - 3.04

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

Кафедра філософії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри

Ю.М. Гаврилюк

“_____” _____ 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Філософія

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)
Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 – Економіка
Форма навчання денна та заочна

Харків – 2016 рік

Робоча програма «Філософія» для аспірантів спеціальності «26»
«квітня», 2016 року. – 53 с.

Розробник:

Гаврилюк Юрій Миколайович – кандидат філософських наук, доцент.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії

Протокол від « 26» «квітня» 2016 року № 4

Завідувач кафедри філософії
кандидат філос. наук, доцент

_____ (Ю.М. Гаврилюк)

“ _____ ” _____ 2016 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань –	
	Спеціальність 051 – «Економіка»	
Змістових модулів – 4		Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120		1
		Семестр
		1
Тижневих годин: аудиторних – 4 самостійної роботи аспіранта – 7		Рівень підготовки: третій (освітньо-науковий)
	22 год.	
	Практичні, семінарські	
	18 год.	
	Лабораторні	
	–	
	Самостійна робота	
	120 год.	
		Вид контролю: екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «**Філософія**» є сприяння формуванню в аспірантів цілісного геокультурного бачення світу як методологічної основи постановки та розв'язання теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з освітньо-науковою діяльністю.

Завдання: сприяти осмисленню аспірантами парадигмальних принципів осягнення світу історичними геокультурними суб'єктами в історії світової та вітчизняної філософії, вмінню трансформувати ці знання в розробку методологічної проблематики сучасної науки, визначенню актуальних перспектив її розвитку.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант повинен

знати:

- визначення геокультури, її форм та основного питання;
- сутність геокультурного суб'єкта, його історичні типи та відмінність від суб'єкта діяльності;
- спільне й відмінне в геокультурній проблематиці європейської та вітчизняної філософії;
- характер геокультурної зумовленості філософії і науки в їх історичному розвитку;
- сутність проблеми пізнання світу як проблеми самопізнання геокультурного суб'єкта;
- специфіку методології, методів та методики наукового пізнання;
- структуру наукового пізнання, його засадничі принципи;
- провідні тенденції в розвитку сучасної науки та особливості її геокультурного осмислення;

вміти:

- користуватися понятійним апаратом геокультури як методологічним інструментарієм аналізу філософської і наукової проблематики;
- розкривати й обґрунтовувати геокультурні засади філософії і науки;
- визначати геокультурну спрямованість наукових досліджень;
- оперувати сучасними методологіями наукового пізнання в конкретних галузях науки;
- використовувати знання з історії розвитку філософії і науки для розв'язання актуальних наукових проблем сучасності;
- синтезувати наукову і філософську проблеми в цілісну геокультурну проблематику.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Геокультурні засади філософії

Тема 1. Буття як предметна визначеність

Характеристика буття як предметної визначеності. Поняття предмета, об'єкта і суб'єкта пізнавально-практичної діяльності. Особливості предметної визначеності основних сфер діяльності людини.

Природа як сфера об'єктивно-можливого буття. Основний закон природи й науки. Істина та її критерії. Культура як сфера суб'єктивно-належного буття. Поняття мудрості. Правда та її критерії.

Тема 2. Сутність феномена культури

Особливості етимологічного, культового та цивілізаційного підходів до феномена культури. Основні ознаки культури. Духовність як сутнісна риса культури. Поняття культури. Проблемне поле культури.

Субкультура та її форми. Конструктура, її історичні типи. Культура і конструктура, специфіка їх співіснування в наш час. Антикultura і форми її прояву. Культура та цивілізація.

Тема 3. Культура як геокultura

Поняття геокультури як органічної цілісності людини і природи. Історичні форми та способи буття геокультури. Специфіка геокультурного аналізу буття.

Основне питання геокультури та його методологічне значення. Поняття мети діяльності, сенсу життя та глузду.

Культури відкритого й закритого типів, їх специфіка та співвідношення в наш час.

Тема 4. Геокультурна визначеність світогляду

Поняття світогляду як суб'єктивно-належного ставлення до світу. Ціннісно-смилова визначеність світогляду. Структурні елементи світогляду та їх особливість. Світосприйняття, світовідчуття, світорозуміння.

Геокультурні форми світогляду.

Міфологія як історично перший геокультурний тип світогляду. Геокультурна сутність релігії. Філософія як спосіб мислення і життя геокультурного суб'єкта.

Змістовий модуль 2. Історичні форми філософського самовизначення геокультурного суб'єкта

Тема 5. Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта Античності.

Поняття античної філософії. Методика геокультурного підходу до її аналізу. Античний поліс як космологічний геокультурний суб'єкт. Парадигмальні риси античної філософії.

Досократівський етап розвитку античної «філософії до філософії». Особливість її світоглядної спрямованості.

Сократівський етап розвитку античної філософії. Поняття *sophia*. Становлення космологічного геокультурного суб'єкта філософії.

Особливості геокультурного суб'єкта елліністичної філософії. Епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм. Неоплатонізм як філософський підсумок античної культури.

Тема 6. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя

Особливості середньовічної картини світу. Теоцентризм як сутнісна характеристика середньовічної епохи. Формування теїстичного геокультурного суб'єкта філософії, її парадигмальні риси.

Етапи становлення середньовічної філософії. Грекомовна та латиномовна апологетика. Патристика. Схоластика. Номіналізм та реалізм. Основні етапи розвитку схоластики.

Тема 7. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу та суб'єкта діяльності філософії Нового часу.

Геокультурні особливості епохи. Виникнення нового кола знань – *studia humana*. Поняття ренесансного гуманізму. Найважливіші наукові відкриття. Неоплатонізм як філософська основа ренесансного гуманізму.

Поняття предмета ренесансної філософії, її основні риси. Особливості гуманістичного антропоцентризму. Становлення гуманістичного геокультурного суб'єкта філософії.

Специфіка та роль наукових відкриттів у формуванні модерного світогляду. Предмет філософії Нового часу. Природоцентризм як визначальна риса філософії суб'єкта діяльності. Гносеологічна спрямованість філософії.

Формування суб'єкта діяльності основних напрямів філософії – раціоналізму та емпіризму.

Проблема свободи й необхідності.

Тема 8. Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії

Геокультурна зумовленість німецької класичної філософії. Загальні її риси. Відновлення І. Кантом філософії як філософії трансцендентального геокультурного суб'єкта.

Предметне визначення філософії Г. Гегелем. Панлогізм: філософія як філософія суб'єкта діяльності Абсолюта.

Предметне визначення філософії К. Марксом. Матеріалістичне розуміння історії. Утвердження філософії суб'єкта об'єктивно необхідно зумовленої діяльності.

Змістовий модуль 3. Історичні форми самовираження українського геокультурного суб'єкта філософії

Тема 9. Геокультурні витоки української філософської думки

Геокультурне положення Русі. Світоглядні засади та особливості давньоукраїнської міфологічної культури. Формування та основні риси

києворуської культури. Сутність явища двох культур. Прийняття християнства та його роль у розвитку культури й філософії.

Русь як геокультурний суб'єкт давньоукраїнської культури. Ідейні джерела давньоукраїнської філософської думки. Форми та способи філософствування. Філософія як «любомудріє» давньоукраїнського геокультурного суб'єкта. Поліморфізм предметного самовираження філософії в києворуській культурі.

Тема 10. Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст. і проблема геокультурного суб'єкта

Геокультурне становище України. Релігійно-філософські ідеї та їх вплив на формування українського геокультурного суб'єкта. Становлення раннього гуманізму в Україні (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський-Роксолан).

Реформаційні та ренесансно-гуманістичні ідеї в Україні другої половини XVI ст.

Острозький культурно-освітній центр.

Полемічна література. Особливості явища двох культур.

Тема 11. Геокультурна спрямованість філософії українського Бароко

Геокультурне становище України. Велика українська революція XVII ст. Києво-Могилянська академія – центр українського Просвітництва.

Ідейні витоки українського Бароко. Філософське самовизначення українського геокультурного суб'єкта. Парадигмальні риси філософії українського Бароко. Історична доля українського Бароко.

Тема 12. Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму

Геокультурне становище України в XIX ст. Ідейні джерела філософії українського романтизму – «філософії серця». Основні етапи становлення та розвитку українського Романтизму (Харківський осередок, «Руська трійця», Кирило-Мефодієвське братство). Особливості вираження ідей «філософії серця» у творчості М. Гоголя, Т. Шевченка, П. Куліша. Предмет і парадигмальні риси філософії українського геокультурного суб'єкта.

Тема 13. Особливості розвитку геокультурної проблематики в українській філософії кінця XIX – 20- початку XX ст.

Основні напрямки розвитку філософської думки. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії екзистенційно-романтичного спрямування. Філософські ідеї у творчості М. коцюбинського, О. кобилянської, Лесі Українки.

Предметне самовизначення філософії матеріалістично-позитивістського спрямування. Філософські й суспільно-політичні ідеї М. Драгоманова, В. Лесевича, І. Франка, В. Вернадського. Культурно-філософське піднесення 20-х років XX ст. («Розстріляне відродження»).

Змістовий модуль 4. Геокультурні засади наукового пізнання

Тема 14. Пізнання та форми пізнання.

Поняття пізнання. Класифікація форм знання.

Поняття науки. Наука як процес пізнання, сукупність знань та соціальний інститут. Специфіка наукового знання. Сучасний поділ наук.

Зародження та процес становлення наукових знань. Концепція «розбрунькування» філософії. Виникнення науки. Основні етапи розвитку науки. Типи наукової раціональності. Наука і паранаука. Критика та виправдання науки.

Тема 15. Структура наукового знання.

Чуттєве пізнання та його форми. Логічне пізнання. Форми логічного пізнання. Діалектика чуттєвого й логічного в пізнанні як діалектика явища і сутності геокультурного суб'єкта пізнання.

Емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання геокультурного суб'єкта. Форми наукового пізнання. Поняття наукового факта. Закони науки. Гіпотеза. Теорія. Проблема та її історичні форми. Геокультурна сутність апорій Зенона та їх методологічне значення. Засадничі підвалини науки.

Тема 16. Принципи наукового пізнання геокультурного суб'єкта

Принцип як суб'єктивно-належа засада пізнання геокультурного суб'єкта.

Принцип єдності й боротьби протилежностей та його інтерпретації. Суперечність як джерело розвитку. Поняття боротьби, неправомірність її абсолютизації.

Принцип взаємного переходу кількісних та якісних змін. Поняття якості, властивості, кількості, міри. Стрибки та їх типи. Соціальна реформа та соціальна революція.

Принцип заперечення заперечення та проблема спрямованості розвитку. Діалектична сутність заперечення.

Принцип детермінізму. Види детермінізму. Причина, умови, наслідок. Причинно-наслідковий зв'язок як форма вираження незворотності часу.

Праксиологічний принцип пізнання та його методологічне значення.

Герменевтичний принцип пізнання. Поняття герменевтичного кола.

Феноменологічний принцип пізнання. Поняття «епохе».

Принцип геокультури та його методологічне значення для освіти та науки. Контекстуальність. Глобальність. Багатовимірність. Складність.

Тема 17. Методи наукового пізнання

Поняття методу. Геокультурний вимір методів наукового пізнання. Класифікація методів науки.

Методи емпіричного дослідження. Спостереження. Експеримент. Порівняння. Опис. Вимірювання.

Методи теоретичного пізнання. Формалізація. Аксиоматичний метод. Гіпотетико-дедуктивний метод. Сходження від абстрактного до контретьного.

Загальнологічні методи пізнання. Аналіз. Синтез. Абстрагування. Ідеалізація. Узагальнення. Індукція. Дедукція. Аналогія. Моделювання. Системний підхід. Вірогіднісно-статистичні методи.

Тема 18. Філософсько-методологічні концепції науки

Поняття методології. Рівні методології. Методологічна функція філософії.

Позитивістська методологія науки. Філософія науки « першого позитивізму». Філософія науки «другого позитивізму». Філософія науки логічного позитивізму. «Критичний раціоналізм» К. Поппера.

Концепція наукових революцій Т. Куна. Концепція конкуруючих «лослідницьких програм» І. Лакатоса. Концепція «епістемологічного анархізму» П. Фоєрабенда.

Проблема легітимізації та інтерпретації новітнього наукового знання в постмодернізмі. Криза традиційного наративного знання. Принцип контекстуальності істини.

Синергетика як метадисциплінарний напрям дослідження самоорганізованих систем. Самоорганізація, невірноваженість, біфуркація, дисипативні структури, нелінійність розвитку, хаос.

Голізм як науковий принцип. Неподільна цілісність природи – джерело закономірності й організованості. Людина як метафізичний центр наукового пізнання, закорінений в ментальних структурах імовірностей світу.

Теорія складки як способу розуміння буття та розвитку геокультури. Поняття складки і ребра. Співвідношення складки і ребра.

Тема 19. Геокультурна стратегія сучасного наукового мислення

Наука як різновид геокультурного проектування. Проект як наукова форма об'єктивно-можливої організації суб'єктивно-належної культури. Варіативність геокультурного проекту. Проект і теорія. Проект і прогнозування.

Парадокси сучасної наукової картини світу. Інформаційні підвалини еволюції природи. Єдність буття та розуму.

Концепції «універсального інтелекту» і множини можливих моделей мислення.

Проблема семіотичної онтології пізнання. Лінгвістичний поворот у методології науки. Інформаційна функція мови науки. Синтаксична простота. Семантична природність. Філософські інтерпретації мови науки.

Тема 20. Філософія землі як геокультурного суб'єкта

Геокультурна сутність аграрної науки. Органічна цілісність аграрної науки і сільського господарства як основи науки.

Основні особливості аграрної науки. Системність. Агроекологічна спрямованість. Унікальність об'єктів дослідження. Провідна роль в системі науки. Тривалість наукових розробок.

Аграрна наука й основне питання геокультури, його методологічна роль в аграрній науці.

Агрокультура як геокультура села. Земля як геокультурний суб'єкт. Економічна сутність землі як геокультурного суб'єкта. Проблема геокультурної трансформації українського села: аграрна реформа чи аграрна революція? Проблема агрокультурного суб'єкта в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		л	с,п	лаб	с.р.
Змістовий модуль 1. Геокультурні засади філософії					
Тема 1. Буття як предметна визначеність	4	2		-	2
Тема 2. Сутність феномена культури	6		2	-	4
Тема 3. Культура як геокультура	6	2		-	4
Тема 4. Геокультурна визначеність світогляду та його історичні типи	6		2	-	4
Разом за змістовим модулем 1	22	4	4	-	14
Змістовий модуль 2. Історичні форми філософського самовизначення геокультурного суб'єкта					
Тема 5. Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта Античності	6	2		-	4
Тема 6. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя	6		2	-	4
Тема 7. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу та суб'єкта діяльності філософії Нового часу	6	2		-	4
Тема 8. Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії	6		2		4
Разом за змістовим модулем 2	24	4	4	-	16
Змістовий модуль 3. Історичні форми самовираження українського геокультурного суб'єкта філософії					
Тема 9. Геокультурні витоки та особливості філософської думки Русі	4	2		-	2
Тема 10. Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст. і проблема геокультурного суб'єкта.	6		2	-	4
Тема 11. Геокультурна спрямованість філософії українського Бароко	6	2		-	4
Тема 12. Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму	6		2	-	4
Тема 13. Особливості розвитку геокультурної проблематики в українській філософії кінця XIX – початку XXI ст.	6	2		-	4
Разом за змістовим модулем 3	28	6	4	-	18
Змістовий модуль 4. Геокультурні засади наукового пізнання					
Тема 14. Пізнання та форми пізнання	6		2	-	4
Тема 15. Структура наукового знання.	6		2	-	4
Тема 16. Принципи наукового пізнання геокультурного суб'єкта	8	2			6
Тема 17. Методи наукового пізнання	6		2		4
Тема 18. Філософсько-методологічні концепції науки	8	2			6
Тема 19. Геокультурна стратегія сучасного наукового мислення	6	2			4
Тема 20. Філософія землі як геокультурного суб'єкта	6	2			4

Разом за змістовим модулем 4	46	8	6		32
Усього годин	120	22	18	-	80

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність феномена культури	2
2	Геокультурна визначеність світогляду та його історичні типи	2
3	Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя	2
4	Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії	2
5	Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст. і проблема геокультурного суб'єкта.	2
6	Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму	2
7	Пізнання та форми пізнання	2
8	Структура наукового знання	2
9	Методи наукового пізнання	
	Разом	18

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин

8. Самостійна робота

Самостійна робота аспіранта відноситься до інформаційно-розвиваючих методів навчання і є основним засобом творчого засвоєння програмного матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Види самостійної роботи аспірантів за цільовим призначенням:

1. Вивчення нового матеріалу: опрацювання першоджерел, читання та конспектування відповідної літератури; перегляд відеозаписів; прослуховування лекцій магнітних записів; інші види занять.

2. Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних робіт, семінарів; виконання типових завдань; інші види занять.

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: виконання завдань з елементами творчості; розв'язання проблемно-пошукових запитань; участь у розв'язанні проблемних ситуацій у формі

дискусій і прес-конференцій; складання рефератів, доповідей, інформацій з заданої теми; інші види занять.

4. Удосконалення теоретичних знань і методів їх використання в процесі проведення наукових досліджень, у навчальних практикумах, роботі у філіях кафедр тощо.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1.. <i>Буття як предметна визначеність</i> 1. Предмет, об'єкт і суб'єкт пізнавальної діяльності. 2. Істина і правда. 3. Природа і геокультурна.	2
2	Тема 2. <i>Сутність феномена культури</i> 1. Основні підходи до визначення культури. 2. Основні ознаки та поняття культури. 3. Предметне поле культури.	4
3	Тема 3. <i>Культура як геокультурна.</i> 1. Поняття геокультури, способи її самовираження та основне питання. 2. Геокультурний суб'єкт та суб'єкт діяльності. 3. Геокультурні типи культури та особливості їх співвідношення.	4
4	Тема 4. <i>Геокультурна визначеність світогляду</i> 1. Поняття світогляду та його структура. 2. Геокультурні форми світогляду. 3. Геокультурна сутність історичних типів світогляду.	4
5	Тема 5. <i>Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта Античності</i> 1. Геокультурна зумовленість античної філософії. 2. Предмет та парадигмальні риси геокультурного суб'єкта античної філософії. 3. Основні етапи становлення геокультурного суб'єкта античної філософії.	4
6	Тема 6. <i>Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя</i> 1. Особливості геокультурної картини світу Середньовіччя. 2. Предмет і парадигмальні риси геокультурного суб'єкта середньовічної філософії. 3. Основні етапи та напрями розвитку геокультурного суб'єкта середньовічної філософії.	4
7	Тема 7. <i>Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу та суб'єкта діяльності філософії Нового часу</i>	4

	1. Геокультурна зумовленість ренесансної філософії. 2. Особливості геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу. 3. Наукова революція XVII ст. та її роль у формуванні філософії суб'єкта пізнавально-практичної діяльності.	
8	<i>Тема 8. Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії</i> 1. Геокультурна зумовленість та особливості німецької класичної філософії. 2. Критична філософія І. Канта як філософія трансцендентального геокультурного суб'єкта. 3. Філософія Гегеля – філософія суб'єкта об'єктивно-необхідного Абсолюта як мети діяльності й сенсу життя. 4. Філософія Марксизму – філософія суб'єкта об'єктивно-необхідного матеріального буття як мети діяльності й сенсу життя	4
9	<i>Тема 9. Геокультурні витоки та особливості філософської думки Русі</i> 1. Геокультурне положення Русі та світоглядні засади її культури. 2. Форми філософського самовизначення геокультурного суб'єкта Русі. 3. Основна філософська проблематика культури Русі.	2
10	<i>Тема 10. Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст.. і проблема геокультурного суб'єкта</i> 1. Геокультурне становище України. 2. Релігійно-філософські ідеї та їх вплив на формування філософії українського геокультурного суб'єкта. 3. Полемічна література.	4
11	<i>Тема 11. Геокультурна спрямованість філософії українського Бароко</i> 1. Ідейні витоки українського Бароко. 2. Філософське самовизначення українського барокового геокультурного суб'єкта. 3. Геокультурна спрямованість філософії Г. Сковороди.	4
12	<i>Тема 12. Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму</i> 1. Ідейні джерела українського романтизму. 2. Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта українського Романтизму. 3. «Філософія серця» П. Юркевича.	4
13	<i>Тема 13. Особливості розвитку геокультурної проблематики в українській філософії кінця XIX – XXI ст.</i> 1. Геокультурна спрямованість філософської думки кінця XIX – 20-тих років XX ст.. 2. Ідеологізація філософії 40-50-х років XX ст.. та її наслідки в	4

	культури й науці. 3. Геокультурні тенденції в розвитку сучасної української філософії.	
14	<i>Тема 14. Пізнання та форми пізнання</i> 1. Поняття пізнання та форми знання. 2. Виникнення та основні етапи розвитку науки. Типи наукової раціональності. 3. Наука та пара наука.	4
15	<i>Тема 15. Структура наукового знання</i> 1. Чуттєве та логічне як форми явища та сутності геокультурного суб'єкта пізнання. 2. Рівні та форми наукового пізнання геокультурного суб'єкта. 3. Проблема, її історичні форми та геокультурна сутність.	4
16	<i>Тема 16. Принципи наукового пізнання геокультурного суб'єкта</i> 1. Принцип як світоглядно-методологічна засада пізнання геокультурного суб'єкта. 2. Фундаментальні принципи наукового пізнання. 3. Сутність геокультурного принципу та його методологічне значення для освіти й науки.	6
17	<i>Тема 17. Методи наукового пізнання</i> 1. Геокультурний вимір методів наукового пізнання. 2. Методи емпіричного дослідження. 3. Методи теоретичного пізнання. 4. Загально логічні методи пізнання.	4
18	<i>Тема 18. Філософсько-методологічні концепції науки</i> 1. Методологія та її рівні. 2. Формування основних напрямів філософії науки. 3. Провідні концепції сучасної філософії науки.	6
19	<i>Тема 19. Геокультурна стратегія сучасного наукового мислення</i> 1. Проект як геокультурна форма мети наукового пізнання. 2. Геокультурна концепція ноосфери. 3. Лінгвістичний поворот у філософії науки.	4
20	<i>Тема. 20. Філософія землі як геокультурного суб'єкта</i> 1. Геокультурний вимір аграрної науки. 2. Земля як геокультурний суб'єкт. Агрокультура як геокультурна села. 3. Проблема агрокультурного суб'єкта в Україні.	4
	Разом	80

10. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни використовуються такі методи навчання:

1. Методи за джерелом і способом сприйняття навчальної інформації.

Лекція як послідовний, логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад відповідного до навчальної програми філософського і філософсько-наукового матеріалу. Як одна з основних форм навчального процесу й одночасно метод навчання і виховання вона забезпечує умови для створення аспірантами або викладачем нових освітньо-наукових продуктів за допомогою вибору змісту, мети та структури лекції.

Залежно від завдань навчального курсу використовуються такі види лекцій:

- *проблемно-пошукова лекція*, спрямована на активізацію творчого мислення аспірантів, їх уміння і прагнення підходити до знання як до продукту й умови процесу пізнання, учасниками якого вони стають у процесі навчання;

- *лекція-діалог*, що проводиться на основі сократівського методу прямого діалогу викладача з аспіратами;

- *методологічна лекція*, спрямована на розкриття характеру, структури та методу наукового пізнання;

- *лекція – консультація*, що проводиться за сценаріями «питання - відповідь» або «питання-відповідь-дискусія».

Семінари - форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких аспіранти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінарські заняття можуть проводитися у формі бесіди, доповідей, дискусій тощо.

Індивідуальне заняття - форма навчального заняття, що проводиться з окремими аспірантами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Консультація - форма навчального заняття, при якій аспірант отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування (проводяться протягом семестру – поточні консультації, семестрові та екзаменаційні).

2). Група методів за логікою передачі і сприйняття навчального матеріалу:– **індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні**;

3). Група методів за ступенем самостійного мислення при засвоєнні знань – **репродуктивні та продуктивні** (дослідницькі, пошукові, частково-пошукові);

4). Група методів за ступенем управління навчальним процесом: навчання під керівництвом викладача, самостійна робота аспіранта з навчальною та науковою літературою, текстами лекцій, підготовка до семінарських і практичних занять, робота з комп'ютером, виконання письмових завдань.

11. Методи контролю

Система оцінювання результатів успішності засвоєння знань, вмінь, комунікацій, автономності та відповідальності аспірантів включає поточний, модульний (відповідно визначеному змістовому модулю), та підсумковий/семестровий контроль результатів навчання.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів.

Поточний контроль знань аспірантів здійснюється за двома напрямками:

I – контроль систематичності та активності роботи на семінарських та практичних заняттях;

II – контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання.

Поточний контроль здійснюється у формі: *усне опитування; фронтальне опитування; індивідуальне опитування; письмові контрольні роботи; тестування.*

Модульний контроль проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті інтегровану оцінку результатів навчання аспіранта після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.

Підсумковий/Семестровий контроль проводиться у формі іспиту у терміни, передбачені графіком навчального процесу.

Семестровий екзамен – форма оцінки підсумкового засвоєння аспірантами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід. Завданням екзамену є перевірка розуміння аспірантом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу

екзамен оцінює рівень засвоєння аспірантом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами.

12. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Екзамен

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий екзамен	Сума
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	40	100
2	4	2	4	4	2	2	2	2	2		
Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	Т 17	Т 18	Т 19	Т 20		
2	2	2	4	4	6	4	6	2	2		

Теми змістовного модуля 1 – Т1-Т4. Теми змістовного модуля 2 – Т5-Т8.

Теми змістовного модуля 3 – Т9-Т13. Теми змістовного модуля 4 – Т14-Т20.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Програма та робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для аспірантів.

2. Пакет тестових завдань для модульного контролю

3. Методичні рекомендації до написання рефератів з філософії (для аспірантів та здобувачів) / Ю.М. Гаврилук, І.Д. Загрійчук / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2015. – 22 с.

4. Гаврилюк Ю.М. Філософія: комплексні навчально-методичні матеріали для студентів / Ю.М. Гаврилюк / Харк. нац. аграр.ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: ХНАУ, 2013. – 66 с.

5. Гаврилюк Ю.М. Філософія науки: комплексні навчально-методичні матеріали для студентів / Ю.М. Гаврилюк / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: ХНАУ, 2013. – 43 с.

6. Гаврилюк Ю.М. Філософія вітчизняної культури / Ю.М. Гаврилюк/ Ю.М. Гаврилюк / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: ХНАУ, 2002. – 46 с.

14. Рекомендована література

Основна література

1. Адо П'єр. Що таке антична філософія? / П'єр Адо. – К.: Культурна асоціація «Новий Акрополь», 2014. – 426 с.

2. Аристотель. Сочинения: в 4 т. / Аристотель. – М.: Мысль, 1975 – 1984.

3. Бенъе Ж.-М. Роздуми про мудрість/ Ж.-М. Бенъе. – К.: Ніка-Центр, 2003. – 168 с.

4. Бунге М. Причинность. Место принципа причинности в современной науке / Марио Бунге; пер с англ. – М.: Изд-во иностр. Литер., 1962. – 511 с.

5. Вернадський В.І. Вибрані праці академіка В.І. Вернадського / В.І. Вернадський. – К.: НАН України. – 2011. – Т. 1, Кн. 2. – 583 с.

6. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы филос. герменевтики / Х.-Г. Гадамер; пер. с нем. – М.: Прогресс. – 704 с.

7. Гегель Г.В. Ф. Энциклопедия философских наук в 3 т. / Г.В.Ф. Гегель. – М.: Просвещение, 1974. – Т. 1: Наука логики. – С. 123-480.

8. Гейзенберрг В. Шаги за горизонт / В. Гейзенберг. – М.: Прогресс, 1987. – 368 с.

9. Декарт Рене. Сочинения: в 2 т. / Рене Декарт. – М.: Просвещение, 1989. – Т.1 - 655 с.

10. Дубинин Н.П. Вечное движение / Н.П. Дубинин. – М.: Политиздат, 1989. – 448 с.

11. Энгельс Ф. Диалектика природы / Ф. Энгельс. – М.: Политиздат, 1969. – 358 с.

12.Євтушенко М.Д. Геокультурний потенціал агропромислового комплексу України / М.Д. Євтушенко [та ін.]. – Х.: ХНАУ, 2005. – 488 с.

13.Златоструй. Древняя Русь X – XIII веков. – М.: Молодая гвардия, 1990. – 302 с.

14.Идеалы и нормы научного исследования. – МН.: Изд-во БГУ, 1981. – 432 с.

15.Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. – реліг. моногр. / Іларіон. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424 с.

16. Історія української філософії
17. Кант І. Критика чистого розуму / Иммануил Кант. Сочинения: в 6 т. – М.: Мысль, 1964. – Т. 3. – 799 с.
18. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії / С.Б. Кримський. – К.: Вид. дім «Києво – Могилянська академія», 2008. – 367 с.
19. Кун Т. Структура научних революцій / Т. Кун. – М.: Прогресс, 1977. – 300с.
20. Лук'янець В.С. Світоглядні імплікації науки / В.С. Лук'янець [та ін.]. – К.: ПАРАПАН, 2004. – 408 с.
21. Маркс К., Енгельс Ф. Німецька ідеологія / К. Маркс, Ф.Енгельс. Из ранних произведений. – М.: Госполитиздат, 1956. – 689 с.
22. Платон. Сочинения: в 3 т. / Платон. Т. 2. – М.: Мысль, 1970. – 611 с.
23. Поппер К. Логіка і ріст наукового знання: избр. Работы / К. Поппер. – М.: Прогресс, 1983. – 605 с.
24. Рассел Б. История западной философии / Бертран Рассел. – М.: Изд-во иностр. Литературы. – 935 с.
25. Скибекк Г., Гилье Н. История философии: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Г. Скибекк, Н. Гилье. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2011. – 800 с.
26. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / Григорій Сковорода. – Х.: майдан, 2010. – 1400 с.
27. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / П.Фейерабенд. – М.: Прогресс, 1986. – 390 с.
28. Цехмістро І.З. Голістична філософія науки / І.З. Цехмістро.- К.: Акта, 2003. – 279 с.
29. Юркевич П.Д. Философские произведения / П.Д. Юркевич. – М.: Правда, 1990. – 670 с.

Додаткова

1. Барабаш Ю.Я. Вибрані студії. Сковорода. Гоголь. Шевченко/ Ю.Я. Барабаш. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». – 744 с.
2. Башляр Г. Новый рационализм / Г. Башляр; пер. с фр. . – М.: Прогресс, 1987. – 376 с.
3. Бодріяр Ж. Фатальні стратегії / Жан Бодріяр; пер. з фр. – Львів: Кальварія, 2010. – 192 с.
4. Гаврилюк Ю.М. Філософія вітчизняної культури: навч. –метод. посібник / Ю.М. Гаврилюк. – Х.: ХНАУ, 2002. – 46 с.
5. Гайсинович А.Е. Зарождение и развитие генетики / А.Е. Гайсинович. – М.: Наука, 1988. – 424 с.
6. Грэхэм Л.Р. Естествознание, философия и науки о человеческом поведении в Советском Союзе / Л.Р. Грэхэм; пер. з англ. . – М.: Политиздат, 1991. – 480 с.
7. Давньоруське любомудріє: Тексти і контексти. – К.: Видав. Дім «Києво-могилянська академія». – 2006. – 398 с.

8. Заблуждающийся разум?: Многообразие вненаучного знания. – М.: Политиздат, 1990. – 464 с.
9. Запорожан В.Н. Путь к нооэтике / В.Н. Запорожан. – Одесса: Одес. Медуниверситет, 2008. – 284 с.
10. Клайн м. Математика. Утрата определенности / М. Клайн; пер. с англ. . – М.: Мир, 1984. – 446 с.
11. Лосев А.Ф. Эстетика возрождения / А.Ф. Лосев. – М.: Мысль, 1978. – 623 с.
12. Мічіо Кайку. Візії: як наука змінить ХХІ сторіччя / пер з англ. Анжела Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – 544 с.
13. Панасюк Б.Я. Людина, природа і Всесвіт: монограф. / Б.Я. Панасюк. – К.: ПАРАПАН, 2008. – 460 с.
14. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс; пер с англ. М.: Прогресс. – 432 с.
15. Поппер К. Р. Открытое небо и его враги: в 2 т./ Карл Раймунд Поппер; пер с англ. В.Н. Садовского. – М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 199 с.
16. Пуанкаре А. О науке / Анри Пуанкаре; пер. с фр. – М.: Наука, 1983. – 560 с.
17. Пугач Б.Я. Фундаментальные проблемы истории и философии науки: учебн. пособие / Б.Я. Пугач. – Х.: Факт, 2004. – 536 с.
18. Рікер П. Ідеологія та утопія / Поль Рікер; пер. з англ. - К.: Дух і літера, 2005. – 386 с.
19. Рьюз М. Философия биологии / М. рьюз; пер. с англ. – М.: Прогресс. – 1977. – 319 с.
20. Світзинський А.В. Синергетична концепція культури / А.В. світзинський. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 696 с.
21. Семенюк Е.П. Філософія сучасної науки і техніки / Е.П. Семенюк, В.П. Мельник. – Львів: Світ, 2006. – 152 с.
22. Степин В.С. Теоретическое знание / В.С. Степин. – М.: Прогресс – Традиция, 2003. – 744 с.
23. Татаркевич В. Історія філософії: в 3 т. / Владислав Татаркевич; пер. з пол. А. Шкарб'юка. – Львів: Свічадо, 1997-1999.
24. Уайтхед А. Избранные работы по философии / А Уайтхед; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 717 с.
25. Україна ХVІІІ століття: суспільство, філософія, культура: Збірник наукових праць на пошану пам'яті професора Валерії Михайлівни Нічик. – К.: Критика. – 2005. – 580 с.
26. Філософія: підручник / за ред. О.П. Сидоренка. – К.: Знання, 2008. – 891 с.
27. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Х: Фоліо, 2013. – 510 с.
28. Фролов И.Т. Философия и история генетики – поиски и дискуссии / И.Т. Фролов. – М.: Наука, 1988. – 416 с.
29. Человек и земля. – М.: Агропромиздат, 1988. – 335 с.

30.Штанько В.И. Философия и методология науки: учебн. пособие для аспирантов и магистрантов естественно-научных и технических вузов / В.И. Штанько. – Х.: ХНУРЭ. – 348 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
2. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua
3. Міністерство освіти та науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua
4. Інтеллектус [Електронний ресурс]: веб-журн. – Режим доступу: <http://www.patent.net.ua/intellectus/ua.html>
5. Мир техники и технологий [Электронный ресурс]: междунар. техн. журн. – Режим доступа: <http://www.mtt.com.ua/>
6. Инновации, управление изменениями в организациях, управление знаниями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bizbooks.com.ua/catalog/cat.php3?c=193&lang=1>
7. Державний фонд фундаментальних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dffd.gov.ua/>
8. Генерация идей: [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://content.mail.ru/pages/p_27901.html
9. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : <http://www.nbu.gov.ua/>
10. Науковий вісник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : http://www.nbu.gov.ua/portal/SocGum/Gilleya32/F4_doc.pdf
11. Наука і освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : <http://www.nbu.gov.ua/portal/SocGum/NIO/metod/sagk.htm>
12. Стратегия-понятия и определения. Классификация стратегий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stplan.ru/articles/theory/strategy.htm>
13. Філософська думка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : http://dumka.ho.ua/books_hf.htm

АНОТАЦІЯ **ДИСЦИПЛІНИ „ФІЛОСОФІЯ”**

Філософія належить до циклу дисциплін загальної підготовки навчального плану, вивчення якої є важливим чинником духовного збагачення, інтелектуального розвитку, формування світоглядно-методологічної парадигми студентів, усвідомлення ними свого місця і ролі в суспільстві. Філософія, як і інші філософські дисципліни, сприяє визначенню ціннісних орієнтирів особистої і соціальної активності громадянина, розуміння проблем людського буття і насамперед питання, що є людина, як їй жити, на що орієнтуватись в сучасних умовах, як долати різні перешкоди до майбутнього.

ECTS 4/120

АННОТАЦИЯ **ДИСЦИПЛИНЫ «ФИЛОСОФИЯ»**

Философия относится к циклу дисциплин основной подготовки учебного плана, изучение которой является важным фактором духовного обогащения, интеллектуального развития, формирования мировоззренческо-методологической парадигмы студентов, осознания ими своего места и роли в обществе. Философия, как и другие философские дисциплины (религиоведение, этика и эстетика, логика) способствует определению ценностных ориентиров индивидуальной и социальной активности гражданина, пониманию проблем человеческого бытия и, прежде всего, проблемы, что такое человек, как ему жить, на что ориентироваться в современных условиях, как преодолевать различные препятствия на пути к будущему.

ECTS 4/120

SUMMARY **OF THE DISCIPLINE «PHILOSOPHY»**

Philosophy belongs to the cycle of basic disciplines in the curriculum. To study it is an important factor of spiritual enrichment, intellectual development, the formation of world outlook and methodological paradigm among students helping them realize their place and role in the society. Philosophy, like other philosophical disciplines study of religion, ethics and aesthetics, logic} are conducive to determine value grasp of personal and social activities among citizens, to understand the problems of human being and first of all the question what is the orientation of human under the modern conditions, how to overcome different obstacles to the future.

ECTS 4/120

Контрольні запитання для визначення рівня засвоєння знань аспірантами

1. Чим предмет відрізняється від об'єкта? Чи може об'єкт існувати без суб'єкта?
2. Наведіть приклади багатооб'єктності предмета в науці. Чим визначається її предмет?
3. У чому полягає принципова відмінність Природи від Культури?
4. Чим відрізняється наука від мудрості?
5. Прокоментуйте міркування Г. Сковороди в трактаті «Жена Лотова» стосовно розрізнення між ученим і мудрим: «Ученый премного жрет. Мудрый мало яст со вкусом. Ученость, прожорство – то же. Мудрость же и вкус есть то же»?
6. Чи можна погодитись з думкою: мудрим є той, хто багато знає?
7. З погляду мудрості, яке з наведених висловлювань є для вас більш прийнятним:
8. «У стадах немає нічого хорошого, навіть якщо вони біжать услід за тобою» (Ф. Ніцше);
9. «Мудрість полягає в тому, щоб говорити істину і прислухатися до голосу природи, вчиняти згідно з нею» (Геракліт);
10. Як ви розумієте слова Т. Шевченка: «В своїй хаті й своя правда»?
11. Чи можлива культура без духовності? Що таке духовність?
12. Яка з ознак культури найповніше виражає її сутність?
13. Яке з відомих вам визначень культури є найприйнятнішим для вас? Чому?
14. Чи тотожними є поняття контркультури й антикультури? У чому полягає їх сутність?
15. Що таке субкультура? Які субкультури вам відомі?
16. До якої субкультури ви могли б віднести себе?
17. Що можна вважати явищем конкультури?
18. В якій роботі якого українського автора вперше вживається поняття «геокультура»?
19. Що означає поняття геокультурної цілісності?
20. Чи тотожними є такі поняття, як, наприклад, політична культура і «геокультура політики», «культура виробництва» і «геокультура виробництва» тощо?
21. Що таке агрокультура і земля в геокультурному вимірі?
22. Як ви розумієте, що таке сенс життя? Чим сенс життя відрізняється від мети діяльності?
23. Чи може сенс життя бути метою діяльності?
24. Чи може засуджений богами Сізіф на довічне викочування каменя на гору бути щасливим?
25. Яку працю називають «сізіфовою працею»? Чому?
26. Чи завжди культура має геокультурний статус?
27. Ви себе вважаєте геокультурним суб'єктом діяльності чи суб'єктом діяльності?

28. Як ви розумієте такі поняття, як «людина праці», «людина науки», «людина мистецтва» тощо?
29. Що таке світогляд? Чим світоглядна позиція відрізняється від наукової?
30. У чому полягає специфіка суб'єктивно належного? Чим воно відрізняється від об'єктивно можливого?
31. Які вам відомі форми світогляду? За якими критеріями їх можна розрізняти?
32. У чому полягає специфіка світоглядної і наукової картин світу? Чи сумісні релігія і наукова картина світу?
33. Чи можлива наукова релігія?
34. Що таке міф? Що спільного і в чому полягає відмінність казки від міфу?
35. Чи вірила людина міфологічної культури в надприродні сили?
36. Що таке міфологічні боги з точки зору сучасної науки?
37. Чи має місце в сучасному житті міфологізація дійсності?
38. Чим принципово релігійний світогляд відрізняється від міфологічного?
39. У зв'язку з чим виникає філософія?
40. Як і основні кріпції виникнення й історичної перспективи розвитку філософії вам відомі?
41. Що спільного і в чому полягає відмінність між філософією і світоглядом?
42. Чи можлива «наукова філософія»? Свій погляд обґрунтуйте.
43. У чому полягає основне питання філософії, взятої в геокультурному вимірі?
44. У чому полягає поліморфізм філософії?
45. Що спільного і в чому відмінність між філософією і світоглядом?
46. У чому полягає сутність філософського матеріалізму? Чи можна погодитися з його положенням: буття визначає свідомість?
47. Які можна виділити історичні форми матеріалізму?
48. Що об'єднує і розмежовує позиції об'єктивного і суб'єктивного ідеалізму?
49. Виходячи з наведених положень, визначте філософські напрямки:
50. а) світ – це продукт ідей;
51. б) ідея – продукт розвитку матерії;
52. в) існувати – значить бути сприйнятим;
53. г) світ – це сукупність відчуттів.
54. Як визначається філософська позиція, згідно з якою світ є продуктом мого «Я»?
55. Що таке матерія, чим вона відрізняється від свідомості?
56. Чим свідомість відрізняється від психіки тварин?
57. Які вам відомі функції філософії?
58. Чим зумовлена геокультурна специфіка античної філософії і чи існує взаємозв'язок між нею та соціально-політичним життям поліса?

59. Що таке античний Космос? Якими атрибутивними рисами він характеризується?
60. У чому полягає геокультурна сутність першоначал Космосу – води, повітря, вогню тощо?
61. Чи існує зв'язок між вимогою Сократа «Пізнай самого себе» з положенням Протагора «Людина – міра всіх речей»? Прокоментуйте ці положення.
62. У чому полягає особливість елліністичного етапу розвитку античної філософії? Назвіть його основні філософські школи.
63. Що є спільного і в чому полягає відмінність між платонізмом і неоплатонізмом?
64. У чому полягає принципова відмінність середньовічної філософської парадигми від античної?
65. Що таке схоластика? Яка роль відводиться їй у Середні віки?
66. Які напрями схоластики вам відомі? У чому полягає їхня сутність?
67. Які геокультурні причини зумовили філософію Ренесансу?
68. У чому полягає сутність ренесансного гуманізму?
69. Якого характеру набуває неоплатонізм в епоху Ренесансу?
70. Чи можна ренесансний гуманізм розглядати як титанізм? У яких формах він виступає?
71. Що таке модифіковані форми Ренесансу? Наведіть приклади таких форм.
72. У чому полягає принципова відмінність картини світу Нового часу від аристотелівської картини світу?
73. Які методологічні засади були закладені наукою Нового часу?
74. Як ви розумієте висловлювання Платона «Я не вигадую гіпотез»?
75. Що надихало представників науки Нового часу на пізнання природи?
76. У чому полягає головна особливість філософії Нового часу? Чим вона була зумовлена?
77. Чим зумовлена німецька класична філософія? Кого ви знаєте з її представників?
78. У чому полягає основна суперечність німецької класичної філософії?
79. У чому полягає сутність «коперніканського перевороту» в філософії
80. І. Канта?
81. Яку модель наукового знання обґрунтував І. Кант?
82. Сформулюйте основне питання геокультури стосовно філософії
83. І. Канта.
84. Як можливі синтетичні судження а priori за Кантом?
85. Що таке «явище» і «річ у собі» в філософії І. Канта?
86. У чому полягає основний принцип філософії Г. Гегеля?
87. У чому полягає сутність марксистської філософії?
88. Що, за Марксом, є джерелом суспільного розвитку?
89. Чи можна погодитися з тезою К. Маркса: буття визначає свідомість? Свій погляд обґрунтуйте.

90. Якими особливостями характеризується географічне положення Русі-України і як вони вплинули на процес розвитку її культури?
91. Як називалася давньоукраїнська держава? Чому?
92. Які концепції терміна «Русь» вам відомі? Яка з них є, на ваш погляд, найприйнятнішою? Чому?
93. Які вам відомі тлумачення терміна «Україна»? Яке з них є найбільш прийнятним?
94. Чи тотожними є терміни «Русь», «Мала Русь», «Україна», «Велика Русь»?
95. Чим відрізняється *паганська* культура від *поганської*?
96. Що таке явище двох культур? Коли й у зв'язку з чим воно вперше виникає на Україні?
97. Які визначення предмета філософії мали місце в києворуській культурі?
98. Чи тотожними є поняття «культура Русі (Київської)» і «києворуська культура»?
99. У чому полягає і як вирішується основна проблематика києворуської культури?
100. З якого часу слід вести відлік історії української філософії?
101. Як вирішувалася проблема єдності світу в києворуській культурі?
102. Як розв'язувалася проблема соціальних суперечностей у києворуській культурі?
103. У чому полягає особливість політичного становища України в XIV – XVI ст.?
104. Становище церкви та її роль в Україні XIV – XVI ст.
105. Стан освіти в Україні XIV – XVI ст.
106. Чим зумовлена Берестейська унія і яка її мета? Ваше ставлення до неї.
107. У чому полягає явище двох культур в Україні кінця XVI ст.?
108. Як позначився вплив релігійно-конфесійних ідей на свідомості українців у XIV – XVI ст.?
109. Розкрийте зв'язок між соціально-політичним розвитком України XVII – XVIII ст. і культурою Бароко.
110. Як визначається предмет філософії українського Бароко?
111. Чим титанізм українського Бароко відрізняється від ренесансного титанізму?
112. Як слід розуміти принцип безначальної істини в українському Бароко?
113. У чому полягає особливість українського барокового еросу?
114. Що таке «серце» у філософії Г. Сковороди? Як ви розумієте його вимогу пізнати себе? Чим вона відрізняється від аналогічної вимоги Сократа?
115. Як ви розумієте сутність «нерівної рівності» Г. Сковороди?

116. Як ви розумієте мандрування як спосіб життя Г. Сковороди? Чи існує зв'язок між ним і висловлюванням Г. Сковороди «Світ ловив мене, але не спіймав»?
117. Яких рис набуває принцип антитетику в українському Бароко?
118. Назвіть ідейні джерела «філософії серця». Кого ви знаєте з її представників?
119. Де і коли виникає перший осередок романтизму в Україні?
120. Що є спільного і в чому полягає відмінність у поглядах на Україну М. Гоголя й
121. Т. Шевченка?
122. Як формується основне питання геокультури П. Юркевичем?
123. У чому полягає правда серця у представників екзистенційно-романтичної філософії?
124. Яких форм набуває індивідуалізм у творчості О. Кобилянської, Л. Українкі,
125. Н. Кобринської?
126. Як ви розумієте гасло української модерністів «Мистецтво для мистецтва»?
127. Прокоментуйте гасло М. Хвильового «Геть від Москви».
128. Що є спільного і в чому полягає відмінність між матеріалізмом та позитивізмом?
129. Що означає ідеологізація філософії? Чому вона стала можливою в СРСР?
130. Які, на ваш погляд, ідейно-теоретичні положення марксизму сприяли ідеологізації філософії?
131. Які науки були найбільш ідеологізовані? У чому полягає ідеологізація біології?
132. Що таке явище і сутність? У чому полягає їхня особливість?
133. Що таке наука? Коли вона, на ваш погляд, виникає? Чому?
134. Чим наукове знання відрізняється від буденного знання?
135. У яких формах функціонує чуттєве пізнання? У чому полягає їх специфіка?
136. У яких формах здійснюється логічне пізнання? Яка їх особливість?
137. Які етапи проходить у своєму розвитку наука? У чому полягає їх специфіка?
138. Що таке науковий факт? Наведіть приклади наукових фактів.
139. Що таке гіпотеза? Чим вона відрізняється від гадки?
140. Що таке проблема? Які форми постановки проблем вам відомі?
141. Проаналізуйте відомий софізм: «Позичальник уже нічого не винний, оскільки став іншим». Чи можна його розглядати як особливу форму постановки проблеми? Відповідь обґрунтуйте.
142. У чому полягає сутність апорій Зенона Елейського?

143. Що таке принцип пізнання? У чому полягає його специфіка? Чим принцип пізнання відрізняється від закону?
144. Як слід розуміти «боротьбу» в природі? Чи можна вважати боротьбу єдиним джерелом саморозвитку?
145. Що таке суперечність? Які види суперечностей вам відомі?
146. Що таке антагоністичні суперечності? Чи існують антагоністичні суперечності в природі?
147. Що таке якість як філософська категорія? Чи існує багатоякісність предметів?
148. Чи можна вважати якість і міру тотожними поняттями?
149. Що таке стрибок? Які типи стрибків вам відомі?
150. Що таке сіальна реформа і соціальна революція? Що в них є спільного й відмінного?
151. Які типи соціальної реформи й соціальної революції вам відомі?
152. Чи можна погодитися, що все існуюче підлягає у своєму розвитку тріаді?
153. Як слід філософськи розуміти категорію заперечення?
154. Який характер носить зв'язок між причиною та наслідком?
155. Чи може наслідок впливати на причину, що його породила?
156. Чим детермінізм відрізняється від індетермінізму?
157. Чи існує абсолютна необхідність і абсолютна випадковість?
158. Що таке свобода? Чи можна погодитися із твердженням, що свобода є пізнаною необхідністю?
159. Через які засадничі положення розкривається принцип прагматизму?
160. У чому полягає «принцип Пірса»?
161. У чому полягає принцип інструменталізму Д. Дьюї?
162. Що таке текст у герменевтиці? Чим текст відрізняється від, наприклад, регулярної послідовності світлових імпульсів зірок або малюнка?
163. У чому полягає принцип геокультурної цілісності буття?
164. Що таке метод в геокультурному вимірі пізнання? Як класифікуються методи наукового пізнання?
165. Які методи використовуються в емпіричних дослідженнях?
166. Що є спільного і в чому полягає відмінність між методом спостереження й методом експерименту?
167. Що є спільного й відмінного між індукцією й аналогією?
168. На які методи спирається теоретичне пізнання?
169. Які методи відносяться до загальнологічних методів пізнання?
170. Що таке дедукція, чим вона відрізняється від індукції? Наведіть приклади дедуктивного умовиводу.
171. Що таке індукція? Які види індукції вам відомі?

172. На основі якого методу здійснюється передбачення наукового факту?
173. На основі якого методу І. Ньютон сформував закон всесвітнього тяжіння?
174. Який спосіб мислення лежить в основі узагальнення?
175. Які з наведених міркувань є правильними:
176. а) якщо А, то В; знавить В;
177. б) якщо А, то В; значить А;
178. в) якщо А, то неправильно В; значить неправильно А.
179. Що таке методологія і чим вона відрізняється від методики?
180. Які функції науки позитивісти вважали вирішальними?
181. Яке місце в структурі наукового знання відводив О. Конт філософії?
182. Що таке досвід у філософії науки Е. Маха?
183. Як слід розуміти твердження Л. Вітгенштейна: «Філософія не теорія, а діяльність»?
184. У чому полягає сутність методу верифікації логічних позитивістів?
185. Що розуміє Т. Кун під «нормальною наукою»?
186. У чому полягає сутність методу «фальсифікації» К. Поппера?
187. Що таке «дослідницька програма» І. Лакатоса?
188. У чому полягає сутність «епістемологічного анархізму» П. Фосерабенда?
189. Чим, на вашу думку, зумовлене зростання в кінці ХХ й на початку ХХІ століть популярності постмодерністської філософії?
190. На яких основних методологічних принципах ґрунтується постмодерністська філософія науки?
191. Що таке наратив у постмодерністській філософії та в чому полягає його постмодерністська критика?
192. Які критерії легітимізації новітнього наукового знання висувують представники постмодерністської філософії?
193. Як розуміється наукова істина в постмодерністській філософії?
194. Яку роль в постмодерністській філософії відіграє поняття складки?
195. Що означає поняття складки як «речі – на собі»?
196. Розкрийте багатозначність поняття складки.
197. Що означає поняття ребра?
198. Як співвідносяться складка і ребро?

Самостійна робота над вивченням дисципліни

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни «Філософія» є самостійна робота аспірантів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами, статистичними матеріалами.

Основні види самостійної роботи, які запропоновані аспірантам:

1. Підготовка індивідуального науково-дослідного завдання
2. Вивчення лекційного матеріалу
3. Робота з опрацювання та вивчення рекомендованої літератури
4. Вивчення основних термінів і понять за темами дисципліни
5. Підготовка до семінарських занять, дискусій, роботи в малих групах, тестування.

В умовах кредитно-модульної системи навчання, самостійна робота є основним засобом засвоєння аспірантами навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових видів навчальної діяльності.

При вивченні курсу «Філософія» на самостійну роботу відведено 120 год (67 % академічного часу), і цей час має бути використаний для самостійного поглибленого вивчення окремих тем курсу за вільним вибором аспіранта.

Одним з елементів самостійної роботи є виконання та захист ІНДЗ.

Викладач визначає обсяг самостійної роботи, узгоджує її з іншими видами навчальної діяльності аспіранта, розробляє методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, аналізує результати самостійної навчальної роботи кожного аспіранта.

Перелік питань для самостійного опрацювання дисципліни

Тема 1. Буття як предметна визначеність

Предмет, об'єкт і суб'єкт пізнавальної діяльності.

Істина і правда.

Природа і геокультурна.

Тема 2. Сутність феномена культури

Основні підходи до визначення культури.

Основні ознаки та поняття культури.

Предметне поле культури.

Тема 3. Культура як геокультурна.

Поняття геокультури, способи її самовираження та основне питання.

Геокультурний суб'єкт та суб'єкт діяльності.

Геокультурні типи культури та особливості їх співвідношення.

Тема 4. Геокультурна визначеність світогляду

Поняття світогляду та його структура.

Геокультурні форми світогляду.

Геокультурна сутність історичних типів світогляду.

Тема 5. Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта Античності

Геокультурна зумовленість античної філософії.

Предмет та парадигмальні риси геокультурного суб'єкта античної філософії.

Основні етапи становлення геокультурного суб'єкта античної філософії.

Тема 6. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя

Особливості геокультурної картини світу Середньовіччя.

Предмет і парадигмальні риси геокультурного суб'єкта середньовічної філософії.

Основні етапи та напрями розвитку геокультурного суб'єкта середньовічної філософії.

Тема 7. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу та суб'єкта діяльності філософії Нового часу

Геокультурна зумовленість ренесансної філософії.

Особливості геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу.

Наукова революція XVII ст. та її роль у формуванні філософії суб'єкта пізнавально-практичної діяльності.

Тема 8. Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії

Геокультурна зумовленість та особливості німецької класичної філософії.

Критична філософія І. Канта як філософія трансцендентального геокультурного суб'єкта.

Філософія Гегеля – філософія суб'єкта об'єктивно-необхідного Абсолюта як мети діяльності й сенсу життя.

Філософія Марксизму – філософія суб'єкта об'єктивно необхідного матеріального буття як мети діяльності й сенсу життя

Тема 9. Геокультурні витоки та особливості філософської думки Русі

Геокультурне положення Русі та світоглядні засади її культури.

Форми філософського самовизначення геокультурного суб'єкта Русі.

Основна філософська проблематика культури Русі.

Тема 10. Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст.. і проблема геокультурного суб'єкта

Геокультурне становище України.

Релігійно-філософські ідеї та їх вплив на формування філософії українського геокультурного суб'єкта.

Полемічна література.

Тема 11. Геокультурна спрямованість філософії українського Бароко

Ідейні витоки українського Бароко.

Філософське самовизначення українського барокового геокультурного суб'єкта.

Геокультурна спрямованість філософії Г. Сковороди.

Тема 12. Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму

Ідейні джерела українського романтизму.

Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта українського Романтизму.

«Філософія серця» П. Юркевича.

Тема 13. Особливості розвитку геокультурної проблематики в українській філософії кінця XIX – XXI ст.

Геокультурна спрямованість філософської думки кінця XIX – 20-тих років XX ст..

Ідеологізація філософії 40-50-х років XX ст.. та її наслідки в культурі й науці.

Геокультурні тенденції в розвитку сучасної української філософії.

Тема 14. Пізнання та форми пізнання

Поняття пізнання та форми знання.

Виникнення та основні етапи розвитку науки. Типи наукової раціональності.

Наука та пара наука.

Тема 15. Структура наукового знання

Чуттєве та логічне як форми явища та сутності геокультурного суб'єкта пізнання.

Рівні та форми наукового пізнання геокультурного суб'єкта.

Проблема, її історичні форми та геокультурна сутність.

Тема 16. Принципи наукового пізнання геокультурного суб'єкта

Принцип як світоглядно-методологічна засада пізнання геокультурного суб'єкта.

Фундаментальні принципи наукового пізнання.

Сутність геокультурного принципу та його методологічне значення для освіти й науки.

Тема 17. Методи наукового пізнання

Геокультурний вимір методів наукового пізнання.

Методи емпіричного дослідження.

Методи теоретичного пізнання.

Загально логічні методи пізнання.

Тема 18. Філософсько-методологічні концепції науки

Методологія та її рівні.

Формування основних напрямів філософії науки.

Провідні концепції сучасної філософії науки.

Тема 19. Геокультурна стратегія сучасного наукового мислення

Проект як геокультурна форма мети наукового пізнання.

Геокультурна концепція ноосфери.

Лінгвістичний поворот у філософії науки.

Тема. 20. Філософія землі як геокультурного суб'єкта

Геокультурний вимір аграрної науки.

Земля як геокультурний суб'єкт. Агрокультура як геокультурна села.

Проблема агрокультурного суб'єкта в Україні.

Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) є видом позааудиторної індивідуальної роботи аспіранта навчального чи навчально-дослідницького характеру, яке виконується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу.

Мета ІНДЗ. Самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань аспіранта з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Зміст ІНДЗ. ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Структура ІНДЗ:

- вступ – зазначається тема, мета та завдання роботи та основні її положення;
- теоретичне обґрунтування – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання;
- методи (при виконанні практичних, розрахункових, моделюючих робіт) – вказуються і коротко характеризуються методи роботи;
- основні результати роботи та їх обговорення – подаються статистичні або якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована

реферативна інформація та її аналіз тощо;

– висновки;

– список використаних джерел.

Загальний обсяг роботи не повинен перевищувати 15 сторінок.

Теми ІНДЗ:

1. Філософія та наука: проблеми взаємозв'язку.
2. Філософські проблеми аграрної науки.
3. Нова людина і нове суспільство у філософії Е. Фромма.
4. Соціологізація індивіда в глобальній мережі Інтернет.
5. Вчення про «надлюдину» у філософії Ф. Ніцше.
6. Проблема особистості в екзистенціалізмі.
7. Інформаційне суспільство, його природа та проблеми.
8. Основні принципи герменевтики.
9. Технічне знання: місце і роль в житті суспільства.
10. Екологічні проблеми техногенної цивілізації.
11. Розуміння свободи Е. Фроммом.
12. Співвідношення культури та цивілізації в роботі О. Шпенглера «Присмерк Європи».
13. Загублена українська людина М. Шлемкевича.
14. Проблеми життя, смерті та безсмертя у філософії М. Бердяєва.
15. Геокультурний вимір науки. Філософський аналіз.
16. Проблема свідомого та несвідомого у філософії.
17. Проблема істини в американському прагматизмі.
18. Філософський аналіз міфу.
19. Постпозитивізм Т. Куна.
20. Екзистенціалізм Ж.-П. Сартра: свобода та відповідальність.
21. Проблема людини у філософії Г. С. Сковороди.
22. Глобалізація і самовизначення націй.
23. Проблема національного у творчості М. Драгоманова.
24. Методологія наукового пізнання і творчості.
25. Проблема сенсу людського життя.
26. «Мислю – значить існую» – принцип новоєвропейської раціональності.
27. Постмодернізм у філософії та культурі.
28. Філософія і релігія: сучасний контекст.
29. Феномен нігілізму: західноєвропейський контекст.
30. Етична концепція та естетичний ідеал А. Шопенгауера.
31. Проблема розуму та божевілля у філософії М. Фуко.
32. Філософія і повсякденність.
33. Етична концепція Дж. Д'юї.
34. Синергетизм М. Пригожина.
35. Проблема діалогу у філософії XX століття.

36. Проблема безсмертя душі в античній та християнській філософії.
37. Проблема суб'єкта у філософії XX століття (Ж. Лакан, Л. Альтюссер, М. Фуко).
38. Проблема гармонії істини, добра і краси у творчості вченого.
39. Проблеми філософії науки у творчості В.І. Вернадського.
40. Гра як прояв та розвиток суб'єктивних здібностей людини.
41. Концепт фундаменталізму в сучасному контексті.
42. Здоров'я людини як філософсько-антропологічна проблема.
43. Культура, її основні ознаки та функції.
44. Геокультурна концепція землеробства В.В. Докучаєва.
45. Геокультурна спрямованість учення В.І. Вернадського про біосферу.
46. Філософія та світогляд.
47. Духовний світ античного поліса.
48. Вчення Платона й Аристотеля про державу.
49. Етичне вчення Аристотеля.
50. Проблема віри і знання в середньовічній філософії.
51. Філософія Ф. Аквінського.
52. Гуманізм і проблема індивідуальності в епоху Ренесанса.
53. Політика і мораль у вченні Ніколо Макіавеллі.
54. Сутність утопізму Томаса Мора.
55. Нова наука і її вплив на розвиток філософії.
56. Предмет філософії І. Канта.
57. Гегелівська концепція походження та предмета філософії.
58. Антропологічний матеріалізм Л. Фюрбаха.
59. Предмет марксистської філософії.
60. Особливості давньоукраїнської міфопічної свідомості.
61. Роль християнства в розвитку філософської думки в Україні.
62. Геокультурні витоки української філософської думки.
63. Філософські ідеї в києворуській культурі.
64. Історіософська проблематика в культурі Київської Русі.
65. Гуманістична спрямованість києворуської філософської думки.
66. Іван Вишенський – видатний український полеміст кінця XVI – початку XVII ст.
67. Києво-Могилянська академія та її вплив на філософську думку українського та інших народів.
68. Ідейні джерела та світоглядна спрямованість філософії українського бароко.
69. Учення Г. Сковороди про три світи і дві натури.
70. Гуманістична спрямованість філософії Г.С. Сковороди.
71. Філософські погляди М. Гоголя.
72. Філософські ідеї у творчості Т. Шевченка.
73. „Філософія серця” П. Юркевича.
74. Історичне значення «філософії серця» в розвитку вітчизняної культури.

75. Екзистенціально-романтичні ідеї у творчості Лесі Українки.
76. Міфологічний світогляд М. Коцюбинського.
77. Концепція конкордизму В. Винниченка.
78. Концепція «азіатського ренесансу» Миколи Хвильового.
79. Філософія І. Франка.
80. Причини ідеологізації культури і науки в 30-50-ті роки ХХ ст.?
81. Основні напрями розвитку філософської думки в Україні в період „другого відродження”.
82. Ставлення до розуму в сучасній світовій філософії.
83. Філософія Людвіга Вітгенштайна.
84. Критичний раціоналізм К. Поппера.
85. Концепція парадигмального розвитку науки І. Лакатоса.
86. Проблема геокультури та її світоглядно-методологічне значення для сучасності.
87. Проблема менталітету як геокультурного феномену.
88. Геокультура, її суб'єкт та форми.
89. Геокультурний вимір філософії.
90. Наука як феномен геокультури: проблеми Nonlinear science.
91. Геокультурний вимір політики.
92. Геокультурний вимір економіки.
93. Агрокультура як феномен геокультури.
94. Історичні форми та суб'єкт агрокультури.
95. Екологічна проблема як проблема геокультурного буття.
96. Життєвий світ та його геокультурна зумовленість.

Система поточного та підсумкового контролю

Система оцінювання знань та навичок аспірантів передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять. Перевірка та оцінювання знань аспірантів проводиться у наступних формах:

1. Оцінювання роботи аспірантів у процесі семінарських занять;
2. Оцінювання роботи аспірантів під час проведення практичних занять;
3. Проведення проміжного контролю;
4. Проведення модульного контролю;
5. Проведення підсумкового екзамену.

Поточне оцінювання знань та умінь аспірантів здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості аспіранта до виконання конкретної роботи.

Об'єктами поточного контролю є:

- активність та результативність роботи аспіранта протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни; відвідування занять;
- проходження проміжного контролю;
- виконання модульного контрольного завдання.

Оцінювання проводиться за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
- ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;
- уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків при виконанні завдань винесених на самостійне опрацювання та розгляд в аудиторії;
- логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії;
- вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Максимальна кількість балів ставиться за умови відповідності виконаного завдання аспіранта або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку на відповідну кількість балів.

При оцінюванні практичних завдань увага приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не буде виконана, то бальна оцінка буде знижена.

Проміжний тестовий контроль проводиться два рази за семестр. При проведенні поточного тестування визначається рівень знань аспірантів з теоретичних питань навчальної дисципліни. Тестові завдання охоплюють провідні теми, які вивчаються в межах даної навчальної дисципліни та згруповані за двома модулями, кожен з яких складається з тестових завдань різного рівня складності.

Підсумковий контроль здійснюється у формі екзамену.

Розподіл балів, що присвоюються аспірантам

Змістовий модуль	Значимість змістового модуля у формуванні знань та умінь з дисципліни, %
Модуль 1. Геокультурні засади філософії	12
Модуль 2. Історичні форми філософського самовизначення геокультурного суб'єкта	10
Модуль 3. Історичні форми самовираження українського геокультурного суб'єкта філософії	10
Модуль 4. Геокультурні засади наукового пізнання	28
Екзамен	40
Підсумкове значення показників з дисципліни	100

Критерії оцінки знань аспірантів

За шкалою ECTS		За традиційною шкалою	Критерій оцінювання
Оцінка	Бали		
A	90-100	Відмінно	Видатний рівень знань, що перевищує об'єм обов'язкового матеріалу, з творчим підходом до дисципліни
B	82-89	Добре	Відмінний рівень знань в межах обов'язкового матеріалу, можливо, з деякими погрішностями
C	75-81		Звичайний хороший рівень знань з помітними помилками
D	66-74	Задовільно	Рівень знань нижче середнього, з істотними помилками
E	60-65		Мінімально можливий припустимий рівень знань
FX	35-59	Незадовільно	Незадовільний рівень знань, але з можливістю повторної перездачі іспиту
F	0-34		Незадовільний рівень знань, потрібне повторне вивчення дисципліни

Оцінка «відмінно» (90 – 100 балів). Аспірант має систематичні та глибокі знання навчального матеріалу, вміє без помилок виконувати практичні завдання, які передбачені програмою курсу, засвоїв основну й ознайомився з додатковою літературою, викладає матеріал у логічній

послідовності, робить узагальнення й висновки, наводить практичні приклади у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

Оцінка «добре» (75 – 89 балів). Аспірант повністю засвоїв навчальний матеріал, знає основну літературу, вміє виконувати практичні завдання, викладає матеріал у логічній послідовності, робить певні узагальнення й висновки, але не наводить практичних прикладів у контексті тематичного теоретичного матеріалу або допускає незначні помилки у формулюванні термінів, категорій, невеликі арифметичні помилки у розрахунках при вирішенні практичних завдань.

Оцінка «задовільно» (60 – 74 бали). Аспірант засвоїв матеріал не у повному обсязі, дає неповну відповідь на поставлені теоретичні питання, припускається грубих помилок при вирішенні практичного завдання.

Оцінка «незадовільно» (менше 60 балів). Аспірант не засвоїв навчальний матеріал, дає неправильні відповіді на поставлені теоретичні питання, не вміє або неправильно виконує розрахунки при вирішенні практичних завдань.

Аспірант **не допускається** до складання іспиту, якщо кількість балів одержаних за результати успішності під час поточного та модульного контролю (відповідно змістовому модулю) впродовж семестру в сумі не досягла 35 балів. Після екзаменаційної сесії декан видає розпорядження про ліквідацію академічної заборгованості. У визначені терміни аспірант добирає залікові бали.

Аспірант **вважається атестованим**, якщо сума балів одержаних за результати підсумкової/семестрової успішності дорівнює 60 балів за поточний і модульний контроль впродовж семестру (мінімум 35 балів) та мінімально можлива кількість балів набраних на іспиті - 40 балів.

У випадку, якщо аспірантом набрано менше 35 балів за поточний і модульний контроль, викладач повідомляє завідувача кафедрою. Витяг із протоколу засідання кафедри подається декану факультету про недопущення аспіранта до складання іспиту/заліку. Декан видає розпорядження про недопущення аспіранта до складання іспиту/заліку, як такого, що *не виконав навчальний план*. Відмітка про недопущення до складання іспиту у екзаменаційній/заліковій відомості успішності робиться при наявності розпорядження декана. У день складання іспиту, аспіранту у відомості успішності записується – *«не допущений»*. Подальша процедура ліквідації академічної заборгованості здійснюється відповідно до чинного положення.

Підсумковий контроль включає три теоретичних питання і практичне завдання (задача). На іспит виносяться ключові питання, типові і комплексні задачі, завдання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні практичних завдань.

Оцінювання рівня знань при складанні екзамену здійснюється за такими критеріями.

Оцінка «відмінно» (90—100 балів). Аспірант має систематичні та глибокі знання навчального матеріалу, вміє без помилок виконувати

практичні завдання, які передбачені програмою курсу, засвоїв основну й ознайомився з додатковою літературою, викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення й висновки, наводить практичні приклади у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

Оцінка «добре» (75—89 балів). Аспірант повністю засвоїв навчальний матеріал, знає основну літературу, вміє виконувати практичні завдання, викладає матеріал у логічній послідовності, робить певні узагальнення й висновки, але не наводить практичних прикладів у контексті тематичного теоретичного матеріалу або допускає незначні помилки у формулюванні термінів, категорій, невеликі арифметичні помилки у розрахунках при вирішенні практичних завдань.

Оцінка «задовільно» (60-74 бали). Аспірант засвоїв матеріал не у повному обсязі, дає неповну відповідь на поставлені теоретичні питання, припускається грубих помилок при вирішенні практичного завдання.

Оцінка «незадовільно» (до 60 балів). Аспірант не засвоїв навчальний матеріал, дає неправильні відповіді на поставлені теоретичні питання, не вміє або неправильно виконує розрахунки при вирішенні практичних завдань.

Конспект вступної лекції

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. В.В. Докучаєва**

ФАКУЛЬТЕТ ЗАХИСТУ РОСЛИН

Вступна лекція з дисципліни

“ Філософія ”

**Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)
Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 – Економіка
Форма навчання денна та заочна**

Харків – 2016

ВСТУПНА ЛЕКЦІЯ З КУРСУ «ФІЛОСОФІЯ»

на тему:

«Предметна визначеність буття і ставлення до нього людини»

1. Предмет та об'єкт пізнавально-практичної діяльності. Істина і правда.
2. Концепції предметного визначення філософії.
3. Філософія як світогляд. Структура світогляду.

Ключові поняття. Предмет. Якість. Об'єкт. Метод. Істина. Правда. Натурфілософія. Світогляд. Цінності. Переконавання. Совість. Віра. Надія. Воля.

1. Предмет та об'єкт пізнавально-практичної діяльності. Істина і правда.

Знайомство з будь-якою дисципліною розпочинається з вияснення її предмета. Що таке фізика, хімія, біологія, філософія тощо? Як правило, відповідь на поставлене питання дається через визначення того, що вивчається тією чи іншою дисципліною, тобто через її *об'єкт*. Ми отримуємо знання про те, що нею вивчається, але при цьому залишається в тіні сутність самої дисципліни, її *предмет*. При такому підході *предмет* пізнавально-практичної діяльності підмінюється її *об'єктом*, що має своїм наслідком дегуманізацію як самої діяльності, так і її об'єкта, оскільки спосіб існування останнього виступає відправною точкою зору на поведінку суб'єкта. У результаті світ постає як світ кривих дзеркал, в якому місце суб'єкта займає буцімто незалежний від нього

об'єкт, буття якого визначає спосіб життя суб'єкта. Останньому залишається лише свідомо, через пізнання світу, слідувати його об'єктивним законам. У пізнаній об'єктивній необхідності світу й полягає свобода людина. До такого висновку призводить визначення предмета діяльності через її об'єкт.

Визначення предмета науки через об'єкт означає зведення його до сукупності законів і категорій науки, що свідчить про ототожнення теорії й методу та об'єктивістського ставлення до людини, життєдіяльність якої визначається об'єктом. Це орієнтує науку лише на об'єктивну реальність, в якій місця людині як суб'єкта культури немає. Утверджується принцип можна все, що можна, принцип, згідно з яким все, що не суперечить законам науки, рано чи пізно буде реалізовано. Наслідком такої орієнтації науки є неконтрольоване зростання ризиків користування її здобутками.

Такий підхід стикається також і з цілим рядом проблем, пов'язаних з класифікацією наук за об'єктом. Він вимагає знайти для кожної науки відповідну природну "нішу", форму руху матерії, чи матеріальні об'єкти, які б гарантували від вторгнення в її домен інших наук і тим самим виправдовували її існування. Це ставить штучні перепони для створення синтетичних дисциплін, що об'єднують різноманітні галузі науки в єдину систему знань з метою отримання цілісної картини світи. Крім того, визначення предмета науки через об'єкт є лише тавтологічним вираженням істини: "Наука - це те, чим займаються науковці".

Замість того, щоб "зациклюватися" на об'єкті науки, чи не краще звернутися до її суб'єкта - своєрідно мислячого вченого? Шукати не об'єктивні межі науки, а їх центри - наукопороджуючі ідеї, методи, парадигми?

Не хто інший, як І. Кант, а півтора століття після нього знаменитий географ А. Геттнер запропонували трояку класифікацію наук за їх методом: а) сутнісні, систематизуючі, класифікуючі; б) часові, хронологічні, періодизуючі; в) просторові, хорологічні, районуєчі. Модель Канта - Геттнера проста і продуктивна. Вона дозволяє виділяти за допомогою відповідного методу чітко окреслені блоки. Водночас ця модель не забороняє, наприклад, фізику, займатися історією своїх об'єктів, а ботаніку - їх географією. Допускає науки з подвійним і навіть трійним "громадянством", як, наприклад, історичну економічну географію чи палеогеоморфологію.

Отже, для вияснення сутності будь-якої діяльності людини, потрібно насамперед розкрити зміст самого поняття предмета. *Предмет - це будь-яка якісна визначеність. Все, що має визначеність, підпадає під поняття предмета. Мати якісну визначеність означає бути іншим, тобто володіти такими властивостями, які виділяють річ серед інших речей.* Отже, кожна діяльність, що вирізняється своїми особливостями, визначається як *предмет*, сутність якого становить певний *метод*. Оволодіти діяльністю - значить оволодіти відповідним *методом* діяльності. Щоб стати фізиком, агрономом, економістом тощо, треба опанувати певним методом фахової діяльності. *Метод - це*

система правил (вимог), якими керується людина в пізнавально-практичній діяльності, спрямованій на реалізацію сенсу свого життя. Метод діяльності, хоча й націлений на об'єкт, завжди звернений до людини, це правило людини, що вимагає від неї робити саме так, а не інакше. Тому він має людино вимірний характер, несе в собі людське начало, що проектується через нього на світ, який у результаті цього постає як світ людини. Таким чином, визначення предмета через метод є визначенням через суб'єкта діяльності - джерела ідей та цінностей, що наповнює це визначення моральною відповідальністю суб'єкта за результати своєї діяльності. Не об'єктивні закони визначають ставлення людини до світу, а сама людина з урахуванням об'єктивних законів.

Всю різноманітну людську діяльність можна звести до двох основних сфер - сфери *об'єктивно можливого* і сфери *суб'єктивно-належного*. Дві принципово відмінні сфери у тому сенсі, що закони і принципи однієї з них не можуть бути використані для пояснення і розуміння іншої. Сфера об'єктивно можливого виступає об'єктом науки, сфера суб'єктивно-належного - об'єктом мудрості. Формою наукового знання є *істина*, формою мудрості - *правда*. Мета науки - пізнання зовнішнього світу, мета мудрості - пізнання самого себе. "Пізнай самого себе", - закликав давньогрецький мислитель Сократ, звертаючись до своїх співвітчизників. Критерієм істини виступає об'єктивно можлива «поведінка» (спосіб буття) об'єкта, критерієм правди - життя самого суб'єкта. Правда - істина суб'єктивна. Це

завжди моя, його, її, їх тощо правда. Вона, на відміну від істини науки, буває гіркою, приємною, своєю, чужою тощо. Пригадайте у цьому зв'язку слова Тараса Шевченка: "В своїй хаті й своя правда". Вони лапідарно і влучно характеризують сутність правди. Відхилення від істини кваліфікується лише як цілком припустима помилка і моральному осуду не підлягає. Зовсім інакше сприймається відступ від правди. Таку людину називають відступником, зрадником, дворушником, що говорить про моральну наповненість правди, яку відстоюють ціною свого життя, як це робили Сократ, Ісус Христос, Джордано Бруно.

2. Концепції предметного визначення філософії.

Як правило, до філософії ставляться як до самої незрозумілої й абстрактної дисципліни, найбільш віддаленої від повсякденного життя. Але хоча більшість людей вельми неясно уявляє, що таке філософія, саме це слово досить часто зустрічається в їхніх розмовах, із надто різним вкладеним в нього смислом. Іноді під філософією розуміється ставлення до певної діяльності, наприклад, коли говорять: "Мені подобається твоя філософія бізнесу" або "Я підтримую його філософію управління". Про філософію також говорять, коли мають на увазі відсторонений розгляд якоїсь поточної проблеми, радячи ставитися до неї "по-філософськи". Ще одне значення вкладається в це слово, коли мається на увазі щось важливе, таке, що має сенс у житті.

Взагалі ж, незалежно від різноманітних значень слова "філософія" у повсякденній мові, відчувається прагнення пов'язати цей предмет з якимось видом гранично складної розумової діяльності. Часто філософ уявляється в образі роденівського "Мислителя", що сидить і розмірковує над питаннями вищого призначення людського життя, у той час як у всіх інших ледве хватає часу і сил, щоб просто існувати. Іноді, на основі публікацій, присвячених видатним філософам, може скластися враження, що ці люди присвятили себе спогляданню світових проблем і створенню теоретичних систем настільки абстрактних і відсторонених, що ніякого практичного значення не мають.

Поряд з цими уявленнями про філософів і філософію існують концепції останньої, що розроблялися самими філософами. Таких концепцій багато і з цілим рядом їх ми познайомимося в ході подальшого вивчення матеріалу курсу. На початку зупинимося на двох основних - концепції **"розбрунькування"** і концепції **предметного самовизначення** філософії. Це діаметрально протилежні концепції. Тому розгляд їх має дати попереднє загальне уявлення про діапазон поглядів, що мають місце у філософії стосовно її предмета.

Концепція "розбрунькування" своєю історичною передумовою мала формування питання про взаємовідношення загального та конкретного знання і була пов'язана з виявленням недостатності натурфілософських конструкцій. Її основи закладалися у ХУІІ ст., а своє остаточне оформлення вона

отримала в першій половині XIX ст. у працях основоположника позитивізму Огюста Конта (1798 - 1857).

Виявиши дійсну кризу натурфілософії і ріст автономності конкретнонаукового знання, О. Конт розвинув вчення про три стадії людського мислення: теологічну, метафізичну і позитивну. Всю традиційну ("доконтівську") філософію він отожднив з метафізичною стадією. Філософія як метафізика зіграла, з його погляду, історично корисну роль, але потім перетворилася в анахронізм. Предмет філософії почав змінюватися. Поява конкретних наук постійно звужувала рамки філософії. У кінці кінців предмет філософії повинен був "розбрунькуватися". Як стверджував позитивіст В.В. Лесевич, зміст філософії розібрано по частинах окремими науками", в силу чого філософія "розпалася". За словами В. Віндельбанда: "Філософія схожа на короля Ліра, котрий роздав своїм дітям усе своє майно і котрого услід за цим, як злидаря, викинули на вулицю Внаслідок втрати свого предмета філософія може існувати лише будучи розчиненою в позитивному знанні, тобто виступати вчення про науку взагалі і методах конкретних наук. У відповідності до такого підходу філософія впродовж ХУІІ і навіть ХІХ ст.ст. охоплювала всю сферу теоретичного знання, у тому числі природничі теоретичні науки - теоретичну механіку, біологію й інші науки. Так, робота І. Ньютона з механіки названа "Математичні начала натуральної філософії"(1687 р.), книга К. Ліннея з основ ботаніки - "Філософія ботаніки"(1751 р.), праця Ж.Б. Ламарка з біології - "Філософія

Зоологі»(1809 р.), одна з капітальних робіт П.С. Лапласа називалася "Досвід філософії теорії ймовірості"(1814 р.).

Концепція "розбрунькування" поставила життєво важливе для філософії питання: бути чи не бути. І якщо бути, то бути як натурфілософія, як наука, чи як не наука. Щодо філософії як натурфілософії позиція прихильників концепції "розбрунькування" однозначно категорична - не бути! Складніша справа з філософією як наукою. Яке її місце у структурі наукового знання? Яку функцію в ньому вона має виконувати? Чи не дублюватиме вона науку, що рано чи пізно зробить її непотрібною для себе? Які не підвладні науці проблеми вона спроможна розв'язати? Відповідь на ці й ряд інших не менш важливих питань не так очевидна. А , як відомо, невизначеність породжує сумнів у доцільності існування об'єкта сумніву, у тому числі й філософії-науки.

Залишається шукати інших шляхів до розуміння предмета філософії. І в її багатовіковій історії такі шляхи були прокладені. Із самого зародження філософії в Стародавній Греції більше двох з половиною тисячоліть назад серед найвидатніших її мислителів існувало переконання в необхідності створення і раціонального обґрунтування самостійного предмета філософії. Філософія утвердила себе як окремий, відмінний від різноманітних форм людської діяльності, предмет, що відкриває інший, ніж з позиції концепції "розбрунькування", погляд на проблеми філософії, у тому числі й проблеми філософії і науки, філософії і натурфілософії.

У межах предметного самовизначення філософії філософами ставилися різні завдання. Одні з них, наприклад св. Августин, були

релігійними лідерами і робили спроби пояснити й обґрунтувати певні релігійні погляди. Другі, як Рене Декарт, займалися наукою і прагнули показати значення і розкрити сенс різноманітних наукових відкриттів і теорій. Треті, подібно Джону Локку і Карлу Марксу, використовували філософію, щоб змінити політичну організацію суспільства тощо.

Концепція предметного самовизначення філософії в її історично мінливих формах покладена в основу навчального курсу.

3. Філософія як світогляд. Структура світогляду.

Специфіка філософії згідно з концепцією предметного самовизначення полягає в її світоглядній сутності. Філософія - це певний історичний тип світогляду. Тому перш ніж перейти до з'ясування предмета філософії, слід в'яснити, що таке світогляд. **Світогляд - це в більшій чи меншій мірі систематизоване суб'єктивно - належне ставлення до світу крізь призму життєво значимих цінностей** Отже, світогляд - це не знання *про* світ як об'єктивно можливе буття, а знання *свого* ставлення до нього. Це означає, що слід розрізняти знання *про* щось і *свого* знання цього щось. Одна справа знати, наприклад, *про* чай і зовсім інша *знати* чай, його смак. Світогляд - це завжди виражене в різних формах суб'єктивне (моє, його, її, їхнє) ставлення до чогось і світу в цілому. І це ставлення визначається сукупністю елементів, що становлять структуру світогляду. До них насамперед відносяться **цінності** : духовні - добро, честь, гідність, порядність тощо або матеріальні - гроші, автомобіль, земля, достаток тощо.

Окрім цінностей, структура світогляду включає в себе знання у формі *переконання*, тобто такі знання, які базуються не на доказі - теоретичному чи емпіричному - їх об'єктивно можливого буття, а на *інтуїції* суб'єкта, що передбачає включення в структуру світогляду *віри* у правильності вибраних ціннісних орієнтацій і *надії* на них. Світогляд у значній мірі визначається наявністю чи відсутністю *волі* реалізувати обрані людиною цінності. Важливими структурними елементами світогляду є рівні усвідомлення суб'єктивно-належного ставлення до світу - емоційно-чуттєвий і теоретичний. Проте основу світогляду становить *совість*, на яку опирається людина при виборі та реалізації цінностей. Втрата совісті рівнозначна втраті людиною самої себе.

Контрольні запитання

1. Що таке предмет? Чим предмет відрізняється від об'єкта? Наведіть приклади предметної визначеності буття.
2. Що таке правда і що таке істина? Який їх критерій?
3. Що спільного і в чому відмінність між філософією і конкретно-науковим знанням?
4. Які вам відомі концепції предметного визначення філософії? Яка з них є для вас прийнятною? Чому?
5. Що таке світогляд? Чим світоглядна позиція відрізняється від наукової?

Рекомендована література

1. Вступ до філософії: Історико-філософська пропедевтика: Підручник /Г.І. Волинка, В.І.Гусєв, І.В. Огородник, Ю.О. Федів; За ред. Г.І. Волинки. - К.: Вища школа, 1999. С. 4-32.
2. Гегель. Наука логіки. В 3-х томах. Т. 1. - М.:Мысль, 1970. С. 123-257.
3. Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики.- М.: Мысль, 1975. С. 107 -264.
4. Канке В.А. Философия. Исторический и систематический курс: Учебник для вузов. М.: Логос, 1996. С. 3-9.
5. Кессиди Ф.Х. От мифа к логосу (становление греческой философии). - М., 1972. Розд. 2-4.
6. Філософія: Курс лекцій: Навч. посібник/ Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.І. та ін.- К.: Либідь, 1993. С. 16-23,315-330.
7. Філософія: Підручник /Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський та ін,- К.: Вища шк., 1995. С. 6-19.